

Makedoniyalik Aleksandrning hayoti va harbiy yurishlari.

Murodova Munisa Nortoy qizi

Urganch Davlat Universiteti

Ijtimoiy – Iqtisodiy fanlar fakulteti

Tarix (mamlakatlar va yo'nalishlar bo'yicha) yo'nalishi I-bosqich talabasi

Annatsiya: *Ushbu maqola Makedoniyalik Aleksandrning hayoti haqida qisqacha ma'lumot beradi. Makedoniyalik Aleksandr harbiy yurishlari natijasida barpo qilgan davlati va uning boshqaruvi haqida ham bayon qilingan. Aleksandr haqidagi tadqiqotlar u haqidagi malumotlarni umumlashtirishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *Makedoniya, Fillipp II, Sharqqa hujum, Aristotel, Doro III, Spitamen, Sind vohasdi, Panjob, Bobil.*

Анна́тация: *В этой статье представлен краткий отчет о жизни Александра Великого. Описано также государство, созданное Александром Македонским в результате его военных походов, и его управление. Исследования об Александре помогают обобщить информацию о нем.*

Ключевые слова: *Македония, Филипп II, Восточное вторжение, Аристотель, Дарий III, Спитамен, оазис Синд, Пенджаб, Вавилон.*

Annations: *This article provides a brief account of the life of Alexander the Great. The state established by Alexander the Great as a result of his military campaigns and his administration are also described. Research about Alexander helps to summarize the information about him.*

Key words: *Macedonia, Philip II, Eastern invasion, Aristotle, Darius III, Spitamen, Sindh oasis, Punjab, Babylon.*

Makedoniya yunon shahar davlaridan ko'ra qaloq edi. Paleponnes janggi natijkasida Makedoniya asta sekin yunon sivilizatsiyasini o'zlashtira boshladi. Miloddan avvalgi 336-yil yozida Filipp II qizining to'yida o'z qo'riqchisi tomonidan o'ldiriladi. Taxtga esa uning o'gli 20 yoshli Iskandar (Makedoniyalik

Aleksandr) o'tiradi. Aleksandr hayotidagi eng muhim inson — bu uning otasi Filipp II Makedonskiydir. O'z podshohligi uchun qilgan ishlar nuqtayi nazaridan qaraladigan bo'lsa, Filipp Aleksandrdan yaxshiroq shoh edi. Aleksandrdan farqli o'laroq u o'limiga qadar oddiy makedon jangchisiligicha qolgan. Filipp Aleksandr kabi ulkan imperiyani egallamagan, ammo shoh sifatida xalqining yaxshi yashashi uchun majburiyatlarini bajargan. Antik davrdagi ayrim tarixchilar uni Aleksandrdan yaxshiroq deya hisoblagan. Aleksandr bolaligidan yuqori intellekt sohibi edi. 6 yoki 7 yoshida lirada kuy chala olgan, katta yoshli insonlar bilan turli mavzularda suhbatlar qurgan. U butun grek adabiyotini o'qib chiqqan, Gomer eng sevimli yozuvchisi edi. Aleksandr 14-16 yoshga to'lganida Aristotel unga ustozlik qila boshlagan. Ammo baribir Aleksandrga ko'p ta'sirni Aristotel emas, balki otasi Filipp o'tkazgan. Aleksandr hayotining katta qismi davomida unga taqlid qilishga uringan, ulg'ayib shaxsiy harbiy muvaffaqiyatlarga erishganidan keyin Filippdan o'zib ketishni istagan. Filipp II vafotidan keyin ko'pgina yunon shaharlari Fiva, Tog'li Frakiya, Illiriya qabilalari Makedoniyadan ajralib keta boshlaydi. Ba'zi joylarda qo'zg'alon boshlanadi Iskandar mana shu parokandalikni oldini olishga harakt qila boshlaydi. Miloddan avvalgi 335-yilda ajralib ketgan Tog'li Frakiya, Illiyera qabilalari ustiga yurish uyishtirib itoat etishga majbur qiladi. Shimoliy yurishdan qaytgach u qo'zg'alon ko'targan Fiva ustiga qo'shin tortadi. Aleksandr Yunonistonni o'ziga qaytadan itoat ettirgandan so'ng sharq yurishga tayyorgarlik ko'ra boshlaydi. U miloddan avvalgi 334-yilda 30 ming piyoda, 5 ming otliq askar va harbiy dengiz kuchlaridan iborat katta qo'shin bilan Gellopond bo'g'ozidan kechib o'tadi. Tog'li Granik daryosi boyida Aleksandr qo'shinlarini eronliklarning otliq va piyoda askarlari kutib turadi. Kech kirishga qaramay, boshlangan qattiq jangda Aleksandr qo'shinlari g'alaba qilib Kichik Osiyoning ichkarisiga yurush uchun yo'l ochib beradi. Miloddan avvalgi 333-yil Aleksandr Kichik Osiyo markazidagi Kappodokiyani ishg'ol qilib qishni o'sha yerda o'tkazadi. Shu vaqtda Eron qo'shinlari Aleksandr tomon yo'l oladilar. Aleksandr o'z qo'shinlarini Kilikiyaga olib o'tib, Tars shahrini ishg'ol qiladi va Suriyaga qo'shin tortadi. Mil.avv. 333- yil kuzida Issa shahri yonida yunon – makedonlar Doro III

qo'shinlari bilan to'qnashdi. Har ikki tomon uchun bu jang og'ir bo'lib katta qurbonliklar beradi. Fors qo'shinlari son jihatdan yunon makedonlardan ko'p edi. Aleksandr katta qiyinchilik bilan g'alaba qiladi. Doro III ba'zor qochib qutiladi. Bu jang Suriya va Falastin qirg'og'ini bosib olish uchun yo'l ochdi. Damshq shahrida Doro III ning xazinasi bosib olinadi, bu Aleksandr qo'shinlarining moddiy ta'minotini ancha yaxshilaydi. Tir va G'azo shaharlari bosqinchiliklarga qattiq qarshilik ko'rsatadi. G'azoni bosib olinishi yunon makedonlarga Misrga yo'l ochdi. Misrliklar Aleksandrni fors zulmidan halaskor sifatida kutib oldilar. O'rtayer dengizi qirg'og'ida Nil daryosida mil.avv. 331-yil Aleksandr Iskandariya shahriga asos solidi. Bu shahar Misrda yangi hokimiyatning markazi, muhim savdo porti bo'lib hizmat etadi. Misr hududida bu shaharga asos solinishi Sharqda shaharlar qurilishi siyosatining boshlanishi edi. Aleksandr Memfis shahrida toj kiyadi va bu bilan Misrda o'z hokimiyatining qonuniyligini ta'kidlaydi. Mil. avv. 331-yil bahorida sharqqa yushning ikkinchi bosqichi boshlanadi. Dajla daryosidan uzoq bo'lmagan Gavgamela qishloqi yaqinida Aleksandr 1 –oktabr kuni fors qo'shini bilan hal qiluvchi jangini o'tkazadi. Bu jangda Aleksandrning qo'li baland keladi va uning raqibi Doro III Midiyaga qochishga majbur bo'ladi. Iskandar qo'shinlari hech qanday qarshiliksiz jadallik bilan butun Mesopatamiyani bosib o'tib Suza shahri va Ahamoniylar davlatining markaziy hududiga kirib boradi. Babil va Suza shahri Eronning muqaddas markazi Pesepol jangsiz bosib olinadi. Aleksandrning keying yurishlari O'rta Osiyoga qaratiladi. Aleksandr mil. avv. 329-yili Amudaryodan o'tib O'rta Osiyoga kirib keladi. Bu yerda u mahalliy aholining qattiq qarshiligiga uchraydi. Spitamen boshliq sak massagetlar ularga qarshi 3 yil davomida qattiq qarshilik ko'rsatadi. Noiloj qolgan Aleksandr mahalliy zodogonlarini sovg'a salomlar bilan o'z tomoniga ag'darib olishga harakat qiladi. Shu zaylda u So'g'd hokimi Iksiartning qizi Roksanaga uylanadi. Aleksandr Baqtriya bilan So'g'diyonadi itoat ettirgach mil.avv 227- yilda Hindukish tog'laridan oshib Hindistonga bostirib kiradi. Bu davrda Sind vohasi va Panjob viloyatida bir necha mayda davlatlar bore di.Gidasp yanidagi jangda Aleksandr qo'shinlari hindlar ustidan g'alabaga erishadi. Sind vohasi va Panjob

bo'ysundiriladi. Mil. avv. 325- yildan yunon-makedonlar Hindistonni tark eta boshalydi. Keyinchalik esa Aleksandr markazi Bobil bo'lgan ulkan saltanat vujudga keltiradi. Mil.avv. 323-yilda Aleksandrning o'limidan keyin esa uning mamlakati 3 qismga Misr, Suriya va Mesopatamiyaga bo'linib ketadi.

Xulosalar: Makedoniyalik Aleksandr buyuk davlat arbobi, mohir sarkarda, ulkan imperiyaning podshosi hamdir. Uning eng katta yutuqlaridan biri shundaki, u o'z davriga yarasha katta imperiya vujudga keltirgan yosh hukmdorlardan biri hisoblanadi. U o'zining bosib olgan hududlarida ellinizm madaniyati olib kiradi. Bu esa o'z navbatida bosib olinga xalqlar orasida muhim ahamiyat kasb etadi. Aleksandr yoshlik chog'idanoq ham harbiy, ham ilmiy bilimlarni o'rgangan. Bu esa uning kelajagiga katta tasir etgan desak mubolag'a bo'maydi. Olib borgan yurishlari natijasida bosib olgan hududlarida o'zining davlat siyosatidagi boshqaruv tizimini ham o'rnatib ketadi. Bu esa katta mamlakatni qiyinchiliklarsiz boshqarishga yordam berdadi. Aleksandrning jahon tarixida tutugan o'rni beqiyos hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. R. Rajabov – “ Qadimgi Dunyo tariix” “ Fan va Texnalogiya” Toshkent – 2009. 276-280 betlar.
2. A. Sagdullayev – “ O'zbekiston tarixi” Toshkent (Donishmand ziyosi)- 2021. 200-202 betlar.
3. A. Kabirov – “ Qadimgi Sharq tarixi” Toshkent (Taffakkur)-2016. 276-280 betlar .